

ЗМІСТ

КОРОТКИЙ ЖИТТЄПИС (ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ)	11
ВСТУП	17
Дещо в режимі довідки	27
Чи був Іван Миколайчук гуцулом?	27
Чи було Українське Поетичне кіно?	29
ПОЕТИЧНЕ КІНО. ВАЖЛИВІ ДЕТАЛІ	32
ВИСЛІДИ КАРНАВАЛЬНО-ЯРМАРКОВОГО	35
ІВАНКОВЕ ІНТЕРМЕЦО: Маланка, або Переберія по-вашківськи	41
ДЕ ШУКАТИ ВИТОКИ?	46
Шкодуєте за чимось? — Так. За тим, що я не вільний	49
«Двое» (1963)	52
Інтермецо. Іван і місто	53
СЕЛО, ГУЦУЛЬЩИНА. І СЕРЦЕ ОДПОЧИНЕ... ІВАНКОВЕ СЕРЦЕ	55
Жаб'є — найбільше село імперії	55
Гуцули сумували за холодним морем?	57
Параджанов ліг у труну, аби гуцули заплакали	58
Трембіти, кукуци та перегони на конях	59
Музей магії	60
МІСТЕРІЇ	62
МІСТЕРІЯ перша: ТВОРЕННЯ	62
Крупний план	62
Загальний план. Чортом риє... ..	62
Середній план. Психушка і трансцендентальність	65
Крізь призму. Крупний план	67

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Оптика родинна. Батьківська хата, своя хата.....	72
Батьки і діти.....	76
Новелетка не нумерована. З усіх мистецтв найважливішим для нас є Радіо	79
Образок фільмовий	80
Новелетка. Поетична — від Ліни Костенко: «І не було на вербах телефону. . .»	84
Маленький історичний шкіц — ще один. Знову про батька	86
МІСТЕРІЯ друга. НАРОДЖЕННЯ.....	89
Образок містерійний: Народження під наглядом Смерті, або Як Чудо сотворилось	89
Неугодний Сатані	91
Дещо про Орестею	94
«А ми автори!»	97
«За дверима стояв красивий, як Бог, Іван»	99
Могилу викопано.	101
«На Хресті теж можна жити довго. . . В нашій країні це єдине місце, де повинен жити справжній художник»	102
«Тільки падлюка може не писати віршів. . .»	105
«Тисяча снопів вітру». Воскресіння задуму	106
Напрям — на Голгофу, або «Перевірте свої годинники» (1965)	110
Іван та Смерть. Начерк Містерії	115
Іван у раю	118
ПАРСУНИ Й ТІНІ, або ТІНІ ПАРСУН.....	120
Парсуни. Віктор Івченко.....	120
Тінь Григорія Сковороди, або «Сродная праця»	124
Довідка-приповідка.....	125
ВХОДЖЕННЯ В ТІНЬ	131
Входження в роль	133
Парсуна. Геннадій Юхтін	135
Входження у фільм (продовження)	136
ТІНІ — ВІД ПРЕДКІВ, ВІД КОЦЮБІНСЬКОГО	139
«Тіні забутих предків»	139

Містерія свободної людини, або Небезпечно вільний Параджанов	145
Джерела	147
Ігрове середовище — місце, де народжуються ідеї й образи. Образи, образи, образи . . .	151
Тінь Параджанова	157
Тіні «Тіней». Буття як мова, мова як буття	160
Небезпечно вільний... Ще раз	164
Іван Чендей: «Він був людиною неоднозначною, баламутною . . .»	170
СЕРЕД «ТІНЕЙ»	177
Тінь: Олександр Довженко	177
Шістдесятник Довженко	182
ТІНІ МОЛЬФАРІВ, ЗЛИХ ДУХІВ, ЩЕЗНИКІВ . . .	184
Парсуни. Коцюбинський	186
Довідка-приповідка	186
Інтермецо. «Буду писати . . . А кіно хай за мною банує, сумує, журиться . . .»	189
Коцюбинський. Далі	193
Мольфар, мольфарки. Й один син гаспида	194
Коментар Івана Драча, уже через роки, коли й Івана Миколайчука на світі не було	195
Мольфар, мольфарки. Й один син гаспида (продовження)	196
Довідка-приповідка. Дримба	198
Довідка-приповідка Івана Драча. Детективна	200
Отець Іван Рибарук: «Мені дуже подобається обличчя мольфара у фільмі . . .»	203
Михайло Коцюбинський. «Тіні забутих предків» (фрагмент)	204
НАЦІОНАЛІЗМ І СЕКСУАЛЬНІСТЬ	206
Читаймо текст Коцюбинського далі	206
І знову «Тіні» Коцюбинського	208
Парсуна. Тетяна Бестаєва	209
«Під цев парасовлев ходили австрійські курви, най тепер московска ходит»	212

Привид бездітності . . .	215
«Міріади дрібних крапель, мов умерлі надії...».	
Крик Михайла Коцюбинського	217
Парсунка. Вурдалаки: Маланчук, Федорчук	218
«Націоналізм став спільним знаменником всіх різновидів опортунізму. . .»	223
Запорозькі козаки як «вороги інтернаціоналізму»	224
«Пропала грамота»	227
Гоголь і чорт: «Вы эту скотину бейте по морде и не смущайтесь ничем»	235
Парсуни. Володимир Денисенко	236
СОН, СНИ . . .	242
«Сон» (1964)	242
«Раптом я відчув, що натура мені заважає. . .»	246
Камінь і хрест	253
«Камінний хрест»	253
«Анничка»	256
«Ведьма топнула ногою: синее пламя выхватилося из-под земли»	261
«В чужині умру . . . Крилонька зітру. . .»	262
Сон як семіотичне вікно	265
Не спить той, хто боїться смерті (з особистого; діалог у фейсбуці)	267
Інтермецо. Квартира Миколайчуків на Жадановського	270
«Золоті ключі»	271
Роман, написаний у психушці	273
«Бур'ян»	273
І ще з особистого	274
Мертве обличчя вбитої ним дружини нактив червоною хустиною	275
Де ж та революція?	278
Й Оноре тут. І Лисенко Микола	280
«Розвідники»	282
Парсуни. Леонід Биков	284
МАГІ РЕВОЛЮЦІЇ	288

«Комісари».....	288
Парсуни. Микола Мащенко.....	290
МІСТЕРІЯ БІЛОГО ПТАХА	297
«Білий птах з чорною ознакою»	297
Парсуни. Богдан Ступка	301
«Коли цвіте папороть»	307
Парсуни. Золотий ключ Ніни Матвієнко — від Івана	309
«Крилонька зомліли. . .»	311
Звитяги й покарання	313
На поклони	315
Парсуни. Містерійні екзистенції Лариси Кадочникової.....	317
МАГІЇ МАГІЙ, або ПОВЕРНЕННЯ ДО СЕБЕ.....	322
«Лісова пісня. Мавка»	322
«Легенда про княгиню Ольгу»	324
«ВАВИЛОН, БРАТЕ, ВАВИЛОН!»	327
«Вавилон ХХ»	327
Містерія Вавилону, або Про те, як епохи співіснують в одному часопросторі.....	330
Новелетка. Про Фабіана і «Мальборо».....	333
Скрипка й домовина.....	336
Парсуни. Любов Поліщук	336
Барокове і необарокове.....	338
«ТАКА ПІЗНЯ. . .»	340
«Така пізня, така тепла осінь»	340
«Відлюдько»	342
Парсуни. Роман Балаян	344
Небилиці про Івана	352
Розумний, дурень, божевільний.	354
Задуми й задумки.....	358
СМЕРТЬ. ОСТАННЯ МІСТЕРІЯ	361
ПІСЛЯМОВА	363

КОРОТКИЙ ЖИТТЄПИС (ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ)

Іван Миколайчук — український актор, режисер, сценарист, що працював у кіно в 1960–1980-ті роки, ставши одним із найяскравіших символів національного кіномистецтва, його неповторним обличчям. Саме з Івановим іменем пов'язаний розквіт непересічного явища, яке дістало в критиці назву Українське Поетичне кіно. Назву не зовсім точну і не зовсім адекватну (мусить бути принаймні Міфопоетичне кіно, адже в його основі — незмінно міфологічний складник). Разом з тим практично всі подібні найменування не є точними (скажімо, німецьке камерне кіно чи французька Нова хвиля). Одначе у своєрідному кінознавчому «паспорті» це вже прижилося, і тут важко щось міняти. Хоча можна доповнювати й інтерпретувати, що я й робитиму в цій книзі.

Разом з тим варто підкреслити: родовід Миколайчука починається від джерел народної культури та продовжується Григорієм Сковородою і Тарасом Шевченком, Миколою Гоголем і Олександром Довженком...

Іван Васильович Миколайчук народився 15 червня 1941 року в селі Чортория Вашківського району Чернівецької області, в селянській родині (утім, батько працював на залізниці). 1957 року закінчив Чернівецьке музичне училище, а 1959-го — театр-студію при Чернівецькому українському музично-драматичному театрі імені Ольги Кобилянської. В роки навчання працював у тому ж театрі. У 1961–1965 роках навчався в Київському інституті театального мистецтва, учень відомого режисера Віктора Івченка. З 1965 року — актор, а потім і режисер кіностудії імені О. Довжен-

ка. Помер після тяжкої хвороби 3 серпня 1987 року, похований на Байковому цвинтарі в Києві.

Зніматися почав ще студентом. Головні ролі у фільмах «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова і «Сон» Володимира Денисенка (роль молодого Тараса Шевченка) одразу принесли Миколайчукові загальне визнання. «Тіні...» стали етапним твором, що відкрив нові можливості кінопоетики, нові резерви взаємодії кіно та народної етики й естетики. Фільм справив враження потужного культурного «вибуху». Зокрема, він протистояв догматичі соцреалізму з його обов'язковою ідеологічною випрозореністю, учительством, пафосом колективізму. Актор і став символом особистісного мистецького пошуку, індивідуального стилю і пошуку.

Останнє ствердили й наступні ролі у фільмах «Гадюка» (1966), «Бур'ян» (1967), «Анничка» (1969), «Розвідники» (1969), «Комісари» (1970), «Захар Беркут» (1972).

Із фільму «Білий птах з чорною ознакою» (1971) починається новий етап у творчому житті Івана Миколайчука. Відтепер незрідка він ще й сценарист (найчастіше у співавторстві), активний учасник творення авторського, режисерського потрактування кінотвору. Так було, скажімо, у яскравому фільмі «Пропала грамота» (1972), замішаному не тільки на творі Миколи Гоголя, а й на поетиці народно-ярмаркових дійств.

Тож не дивно, що наприкінці 1970-х років починається режисерська діяльність Миколайчука. Картина «Вавилон ХХ» (1980) продовжила еволюцію Поетичного кіно, засвідчила його величезні можливості у творенні образу епохи, відображенні народного, національного світовідчуття.

На жаль, подальшу творчу долю митця затьмарили адміністративні утиски щодо Українського Поетичного кіно, котре сприймалося владою як «націоналістичний ухил» у культурі, та хвороба Миколайчука, що й спричинила ранню трагічну смерть. Із яскравих акторських робіт Миколайчука слід також назвати ролі Гната у фільмі «Тривожний місяць вересень» (1977), дядька Лева та Лісовика в картині «Лісова пісня. Мавка» (1982), Антона в «Поверненні Баттерфляй» (1983), князя Володимира в «Легенді про княгиню Ольгу» (1983). Менш вдалою, але все ж багато в чому харак-

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

терною для Миколайчука стала його остання режисерська робота — стрічка «Така пізня, така тепла осінь» (1981).

На превеликий жаль, не було зреалізовано фільм «Украдене щастя» за однойменною драмою Івана Франка. Як і декілька інших задумів, які перебували на різних стадіях свого втілення. Серед них і картина «Тисяча снопів вітру», що мала постати у вигляді фантистичної історичної феєрії, у традиції вітчизняного магічного реалізму. Нині група митців на чолі з оператором (знімав обидві режисерські роботи Миколайчука), а віднедавна і сценаристом Юрієм Гармашем працює над втіленням того давнього і незвичайного задуму.

Мистецька доля Івана Миколайчука аж ніяк не звершилась, вона триває. Власне, саме про це і пропонована вам, шановні читачі, книга.

Фільмографія

Акторські роботи:

1. «Двое» (1963, короткометражний), головна роль.
2. «Сон» (1964), Тарас Шевченко — головна роль.
3. «Тіні забутих предків» (1964), Іван Палійчук — головна роль.
4. «Перевірте свої годинники» (1965), Левицький (фільм знищено як антирадянський).
5. «Гадюка» (1965), білогвардієць Брикін.
6. «Бур'ян» (1966), Давид Мотузка.
7. «Дві смерті» (1967, короткометражний), поручик.
8. «Київські мелодії» (1967, короткометражний), композитор.
9. «Помилка Оноре де Бальзака» (1968), кріпосний лакей Левко.
10. «Анничка» (1968), Роман, наречений Аннички.
11. «Камінний хрест» (1968), син Микола.
12. «Розвідники» (1968), Віктор Курганов — головна роль.

13. «На Київському напрямі» (1968), Андрій Бульба (епізод не ввійшов у фільм).
14. «Визволення» (1968, кіноепопея), частина 1 — «Вогняна дуга», сержант Савчук.
15. «Визволення» (1969, кіноепопея), частина 2 — «Прорив», сержант Савчук.
16. «Комісари» (1969), Григорій Громов — головна роль.
17. «Білий птах з чорною ознакою» (1970), старший син Петро Дзвонар.
18. «Іду до тебе» (1971), художник.
19. «Лада з країни Берендеїв» (1971), чародій Рей.
20. «Захар Беркут» (1971), Любомир.
21. «Наперекір усьому» (1972), Йоко.
22. «Пропала грамота» (1972), Козак Василь — головна роль.
23. «Народження людини» (1972), Русин.
24. «Третя після Сонця» (1972), Баян.
25. «Повість про жінку» (1973), письменник Волощук.
26. «Коли людина посміхнулась» (1973), Олексій Луганов — головна роль.
27. «Про Вітю, про Машу і морську піхоту» (1973), Вакула.
28. «Марина» (1974), диригент.
29. «Канал» (1975), Тимош Зайченко — головна роль.
30. «Хвилі Чорного моря» (1975), Терентій.
31. «Тривожний місяць вересень» (1976), юродивий Гнат.
32. «Море» (1978), Симохін.
33. «Спокута чужих гріхів» (1978), Русин, учитель.
34. «Під сузір'ям Близнюків» (1978), член екіпажу.
35. «Вавилон ХХ» (1979), філософ Фабіан — головна роль.
36. «Лісова пісня. Мавка» (1980), дядько Лев, Лісовик.
37. «Така пізня, така тепла осінь» (1981), Григор Корчак.
38. «Повернення Баттерфляй» (1982), Антон Крушельницький.
39. «Легенда про княгиню Ольгу» (1983), князь Володимир.
40. «Миргород та його мешканці» (1983), Курочка.
41. «Жменяки» (1986), Павло Жменяк.
42. «На вістрі меча» (1986), генерал Турчин.

Сценарист:

- «Камінна душа» (1969, спільно з Борисом Дзюбою та Борисом Івченком), за однойменною повістю Гната Хоткевича. Сценарій не було реалізовано.
- «Білий птах з чорною ознакою» (1970, у співавторстві з Юрієм Ілленком).
- «Мріяти і жити» (1974, у співавторстві з Ю. Ілленком).
- «Бирюк / «Відлюдько» (1977, у співавторстві з Романом Балаяном).
- «Під сузір'ям Близнюків» (1978, у співавторстві з Ігорем Росохватським).
- «Вавилон ХХ» (1979, у співавторстві з Василем Земляком), за романом «Лебедина зграя» В. Земляка.
- «Така пізня, така тепла осінь» (1981, спільно з Віталієм Коротичем).
- «Київська фантазія на тему дикої троянди-шипшини» (спільно з Іваном Драчем). Фільм «І в звуках пам'ять відгукнеться...», режисер — Тимофій Левчук (1986).
- «Небилиці про Івана» (1989).

Режисерські роботи:

- «Вавилон ХХ» (1979).
- «Така пізня, така тепла осінь» (1981).

Музичне оформлення:

- «Білий птах з чорною ознакою» (1971).
- «Пропала грамота» (1972).
- «Вавилон ХХ» (1979).
- «Така пізня, така тепла осінь» (1981).